

NEROVNOSTI JSOU OSTŘEJŠÍ NEŽ KDYKOLI PŘEDTÍM.

ROZHOVOR EVELYN NAKANO GLENN SE ZUZANOU UHDE

Evelyn Nakano Glenn působí jako profesorka genderových a ženských studií a současně etnických studií na Kalifornské univerzitě v Berkeley. Je také ředitelkou a zakládající členkou *Center for Race and Gender*, výzkumného pracoviště na stejné univerzitě. Pro akademický rok 2009/2010 byla zvolena prezidentkou *Americké sociologické asociace*.

Ve své výzkumné činnosti se zaměřuje na genderovou, „rasovou“ a třídní dynamiku v procesech vyloučení a diskriminace. Svou prací zásadním dílem přispěla k feministické analýze simultánního utváření genderových a „rasové“-etnických nerovností. Tento přístup aplikovala ve svém výzkumu „rasové“ a genderové dělby reprodukční práce, placené i neplacené, a produkce a reprodukce vyloučení v rámci instituce občanství v USA. Publikovala několik knih, *Unequal Freedom: How Race and Gender Shaped American Citizenship and Labor* (2002) a *Issei, Nisei, Warbride: Three Generations of Japanese American Women in Domestic Service* (1986). Jako editorka se spolupodílela na knize *Mothering: Ideology, Experience and Agency* (1994) a editorský připravila rovněž *Shades of Difference: Why Skin Color Matters* (2009).

Zuzana Uhde: Doktorát jste získala na katedře sociálních vztahů na Harvardově univerzitě a Vaše disertace se týkala oblasti experimentální sociální psychologie. Jak jste se dostala k zájmu o genderovou sociologii a feministickou teorii? Myslíte, že na tom měly svůj podíl nějaké zásadní události?

Evelyn Nakano Glenn: Vidím, že jste zjistila spoustu informací. V době mých studií byla snaha vytvořit interdisciplinární katedru sociálních vztahů na Harvardu. Bylo to duchovní dítě Talcotta Parsonse, Gordona Allporta a dalších, kteří chtěli přemostit rozkol mezi zkoumáním sociální struktury a individualističtěji zaměřenou sociální psychologií. Výzkum tam proto zahrnoval sociologii, sociální psychologii, klinickou psychologii a sociální antropologii. Taková byla alespoň původní idea. Později ale uvnitř katedry stoupano napětí mezi jednotlivými disciplínami a potom se od důrazu na interdisciplinaritu odstupovalo. Na studiích jsem se orientovala na sociální psychologii, ale studenti v tomto programu se setkali i s dalšími obory prostřednictvím interdisciplinárních seminářů Talcotta Parsonse, který byl tehdy jedním z nejvýznamnějších amerických sociologů. Nicméně k sociologii jsem se dostala skutečně až po absolvování, když jsem nastoupila do svého prvního zaměstnání na Bostonské univerzitě. To bylo na začátku 70. let, když se do popředí zájmu v akademii začala dostávat druhá vlna feminismu, stále to ale bylo před rozmachem genderových a ženských studií. Ve vzduchu ovšem bylo cítit určité vření,

zejména v některých oborech jako například v historii nebo sociologii, kde vzrůstaly snahy otevřít se více ženám.

V tomto ovzduší jsem začala spolupracovat s Roslyn Feldeberg, kolegyní na Bostonské univerzitě, společně jsme začaly výzkum tématu ženy a práce a rovněž jsme začaly v této oblasti učit. Naším prvním tématem byly ženy v úřednických profesích, které byly ve velké míře feminizované, prostřednictvím tohoto výzkumu jsme získaly určité porozumění procesům, kterými jsou různé profese feminizovány, a také dopadům na status a plat v těchto zaměstnáních. Když jsme učily první kurs *Ženy a práce*, neměly jsme k dispozici téměř žádné materiály týkající se jiných skupin žen mimo dominantní populaci, pár odkazů se týkalo nanejvýše Afroameričanek, ale žádné třeba Američanek asijského původu. To mě přivedlo k tomu, že jsem se začala zabývat orální historií prostřednictvím rozhovorů s Američankami původem z Japonska. Navíc jsem věděla, že oblast okolo San Franciska, odkud pochází moje rodina, se dlouhodobě vyznačuje vysokým počtem domácích služebnic. Jak jsem zjistila v průběhu svého výzkumu, také moje babička z otcovy strany pracovala jako domácí pomocnice. Tolik tedy ve stručnosti k tomu, jak jsem se dostala ke svému výzkumnému zájmu.

Také jsem se postupně zapojila do různých feministických marxistických skupin, které vznikaly jako reakce na jednostranně mužskou interpretaci uvnitř socialistického levicového hnutí i levicové sociální teorie. Startovacím bodem byla Engelsova kniha *O původu rodiny, soukromého vlastnictví a státu*, ve které Friedrich Engels mluví o dělbě produktivní a reprodukční práce, jejímž prostřednictvím jsou ženy marginalizovány původně v agrárních společnostech a později v rámci kapitalismu. Většina feministek se v té době věnovala studiu práce, což ovšem zahrnovalo i domácí práci, a to jak placenou, tak neplacenou. V určitém smyslu můj výzkumný záměr vyvstal z tohoto hnutí, částečně sociálního hnutí, částečně akademického hnutí.

Zuzana Uhde: To mě přivádí k mojí druhé otázce. Byla jste součástí feministického průlomu uvnitř sociologie. Nyní jste ředitelkou *Center for Race and Gender* na Kalifornské univerzitě v Berkeley a prezidentkou *Americké sociologické asociace*. Co je podle Vás zásadním poselstvím tohoto hnutí, které by současné feministky měly mít na paměti?

Evelyn Nakano Glenn: To je dobrá otázka. S ohledem na můj osobní vývoj je to určitě kritika feminismu a feministické teorie ze strany nebělošských žen (*women of color*) působících v humanitních a sociálních vědách, jejíž jsem byla také součástí. Vycházela jsem z marxistické interpretace, ale rovněž jsem se zapojila do hnutí nebělošských akademiků, jmenovitě to byla skupina vedená Bonnie Thornton

Dill, afroamerické socioložky, která nyní vede *Consortium on Ethnicity, Race and Gender* na Marylandské univerzitě, jediného dalšího pracoviště v USA vedle *Center for Race and Gender* na Berkeley, které se zaměřuje na propojení „rasy“, etnické příslušnosti a genderu. Dále tam byla se mnou Elizabeth Higginbotham, Cheryl Gilkes, moje kolegyně na Bostonské univerzitě, a Ruth Zabrana, Portorikánka. Bonnie Thornton Dill získala podporu Fordovy nadace, která nám umožnila organizovat pravidelná setkání. Kvůli nedostatku dostupných materiálů a zdrojů jsme víceméně začínaly rozbory románů. Základní otázkou bylo, jak uchopit analýzu napříč skupinami, co mají nebělošské ženy společného. Afroamerické akademičky se zabývaly Afroameričankami, výzkumnice původem z Latinské Ameriky Američankami pocházejícími z tohoto regionu a akademičky původem z Asie zase Američankami asijského původu. Nás ale zajímala výchozí otázka pro srovnávací analýzu. Vycházely jsme přitom z prací například Roberta Blaunera, který zkoumal imigrantské skupiny z Latinské Ameriky, které podle něj představují vnitřní kolonie v USA. A docela průkopnický jsme navázaly na analýzy rasových formací a pojetí rasy jako sociální konstrukce, které formulovali Michael Omi a Howard Winant.

Spolupráce s těmito skupinami byla také důležitá při utváření *Center for Race and Gender*. Toto pracoviště vzniklo díky stávce lidí z etnických studií na Berkeley v roce 1999. Domnívám se, že hlavní je vždy podpora širšího hnutí, je to vždy kolektivní počin. Tyto změny se neodehrávají jako důsledek individuálního úspěchu, ale spíše zapojení individuálních jedinců v hnutí. Podle mého názoru je tedy důležité mít na paměti, že za pokrok vždy vděčíme kolektivnímu úsilí. Ale zároveň si myslím, že vždy následuje protireakce. Úsilí není nikdy dovedeno do vítězného konce. Například v sociologii je dnes více žen, více než 50 % absolventek jsou ženy. Nicméně ženy jsou stále podrepräsentovány zejména na nejprestižnějších pracovištích, jako například na univerzitě v Berkeley. A podle mého názoru v sociologii panuje stále určité nepřátelství vůči feminismu a některým proudům etnických studií. Genderová studia i etnická studia jsou často zjednodušeně chápána jako politika identity. V některých oblastech se také stále s určitými rozpaky setkávají ti, kteří se zabývají studiem sexuality. V těchto oborech a zejména na takzvaných elitních katedrách boj stále probíhá. Ale třeba W. E. B. du Bois je příkladem toho, že práce, která se později stane velmi vlivnou, na kterou je neustále odkazováno, vzniká na okraji, neboť hlavní proud akademického výzkumu má tendenci být orientován na udržení statusu quo. Dnes je W. E. B. du Bois věhlasný sociolog a spisovatel, je po něm dokonce pojmenována významná vědecká cena v USA, která je udělována od roku 2007. On sám ale nikdy nezískal místo na majoritně bělošské univerzitě. Krátce učil sociologii v Atlantě, ale to byla historicky vždy černošská univerzita. Jeho práce *Black Reconstruction in America*, ve které historii po americké občanské válce přepisuje z perspektivy Afroameričanů a analyzuje širší společenské důsledky rasismu, byla v recenzním řízení *American Journal of Sociology* ztrhána.

Zuzana Uhde: A co by se ještě mělo změnit?

Evelyn Nakano Glenn: Stále zde existuje určité napětí mezi oborovým a interdisciplinárním přístupem. Podle mého názoru jsou obory umělými konstrukcemi, které se snaží postihnout jenom určitý aspekt sociální reality. Na rozdíl od Burawoye a dalších jsem přesvědčena, že neexistuje předěl mezi ekonomikou zkoumající trh, politologií zabývající se mocí a státem a sociologií studující občanskou společnost. V podstatě si myslím, že nelze udělat dobrou sociologickou analýzu, aniž bychom vzali v úvahu trh a moc. Právě naopak, pokud se zaměříme na nějakou zásadní tematickou oblast, je nutné ji zkoumat v širším rámci. Hranice mezi jednotlivými obory by měly být přehledné. Nicméně je třeba si uvědomit, že ve vědě vždy probíhá boj o udržení pozice a vlivu. Například období mých studií na katedře sociálních vztahů, které jsem popisovala, bylo podle mého názoru historicky ojedinělým momentem, uspořádání na Harvardu se ale poté navrátilo do starých kolejí tradičních kateder.

Zuzana Uhde: Ve své práci jste rozpracovala analytický rámec sociálně-konstruktivistického přístupu k genderu a „rase“, ve kterém jsou zahrnuty jak kulturní významy, tak materiální vztahy, jež vyvstávají z „rasově“-genderových sociálních struktur. Mohla byste popsat, jak chápete toto simultánní utváření genderových a „rasově“-etnických nerovností?

Evelyn Nakano Glenn: Feministky se vždy přely o to, jakými termíny tyto procesy popsat. Mluvily jsme o protínajících se nerovnostech (*intersectionality*) a v současnosti se řada feministek spíše přiklání k uchopení těchto procesů jako simultánně utvářených nerovností (*co-constitution*). Pojem protínající se nerovnosti je problematický, protože jednotlivé osy jako gender nebo „rasa“ či etnicita zde stále vytvářejí zdání nezávislých kategorií, které se jenom v určitém bodě protnou. A na tato protnutí je obvykle poukazováno při snaze o pochopení situace a životní zkušenosti nebělošských žen, jinak řečeno těch, jejichž gender není mužský a jejichž barva není bílá. Podle mého názoru zavedení termínu simultánního utváření těchto nerovností vyjadřuje snahu o zdůraznění, že jednotlivé kategorie nejsou nikdy zcela nezávislé, naopak že jsou vždy utvářeny společně. A toto představuje posun ve feministickém myšlení. Něco podobného se odehrálo v myšlení marxisticky orientovaných feministek, které se zabývaly otázkou, jak uchopit vztah mezi kapitalismem a patriarchátem. Tato diskuse nakonec vedla k používání spojení kapitalistický patriarchát.

Stejně problematický byl vztah mezi pohlavím a genderem. Gender je původně gramatický pojem, který byl zaveden pro odlišení pohlaví a kulturně konstruovaných významů nabalujících se na pohlavní odlišnosti. Posléze feministky jako například Judith Butler přišly s výkladem, že pohlaví je také sociální konstrukcí. A tato diskuse o vztahu pohlaví a genderu stále není u konce. S rasou to bylo

podobné. Původně panovala představa, že rasa je výrazem biologických či nějakých rozeznatelných fyziologických odlišností. Později byl ale tento pohled na „rasu“ zpochybněn s poukazem na to, že rasa je také sociální konstrukcí, která staví na fyziologických odlišnostech.

Podle mého názoru užitečnost pojmu sociální konstrukce spočívá v tom, že ukazuje, že kulturní a jiné významy vždy fungovaly jako organizující principy společenských institucí. Pojem sociální konstrukce tudíž umožňuje konceptualizovat gender stejně tak jako „rasu“ jako hlavní organizující principy společenských institucí. Umožňuje nám to tedy konceptualizovat gender a „rasu“ ve vztahu k institucím, nikoli pouze ve vztahu k individuální identitě a tělesnosti. Společenské organizace v sobě zahrnují gender a „rasu“ jako součást jejich sociální struktury. Toto pojetí také umožňuje propojit kulturní významy a materiální vztahy obsažené ve společenských vztazích a institucionálním uspořádání, při současném důrazu na skutečnost, že jak kulturní, tak materiální vztahy jsou strukturovány kolem genderu a „rasy“. Gender ani „rasa“ nikdy nepředstavují skutečně oddělené kategorie. Pojetí simultánně utvářených nerovností se dostává na hlubší úroveň, na které je pro analytické účely důležité nastinit způsob, jakým jsou jednotlivé kategorie znevýhodnění propojeny.

Zuzana Uhde: Na počátku 90. let jste napsala článek, v němž jste na příkladu rasové dělby reprodukční práce konkretizovala obecný argument pojetí simultánně utvářených genderových a „rasově“-etnických nerovností a který se posléze stal klasikou feministické sociologie. Prostřednictvím propojení sociální historie a individuální životní zkušenosti, které ukazuje dynamiku strukturálních sil a lidského jednání, jste v něm analyzovala způsob, jakým jsou genderové a „rasově“-etnické nerovnosti systematicky zakotveny ve struktuře moderních společností. Můžete zde shrnout hlavní argument zmíněné analýzy?

Evelyn Nakano Glenn: Reprodukční práce je dobrý příklad, na kterém lze ukázat simultánní utváření genderových a „rasově“-etnických nerovností. Tato oblast je očividně genderovaná a jako taková sloužila jako výchozí bod feministické marxistické analýzy, o které jsem mluvila předtím. Zároveň se marxisticky inspirované analýzy soustředily i na rasovou dělbu práce a institucionalizaci oddělených pracovních trhů, což vedlo k udržení nízkého ohodnocení některých prací. Socialistický feminismus usiloval o propojení těchto analýz produktivní a reprodukční práce, aby ukázal, jakým způsobem odpovědnost za reprodukční práci ženy znevýhodňuje na trhu práce a jakým způsobem jim jejich zapojení na trhu práce ztěžuje naplnění odpovědnosti za reprodukční práci. Cílem bylo analytické propojení produktivní a reprodukční práce. Podle mého názoru byl ale důraz kladen příliš na feminizaci reprodukční práce, což vytěsnilo důraz na to, že reprodukční práce je rovněž rozdělena na základě rasové dělby práce, stejně jako byly podle této osy rozděleny činnosti na trhu práce. Na základě toho-

to rozdělení historicky vznikla systémově založená vzájemná závislost žen majoritní společnosti a nebělošských žen, která prochází napříč třídami. Majoritní bělošky mohly naplnit ideál andělské bytosti v domácnosti jen proto, že tolik nebělošských žen bylo donuceno vydělávat si na živobytí tím, že se nechaly najímat jako služebné v bělošských majoritních domácnostech. Poukaz na tento historický vzorec představoval zajímavý teoretický průlom.

Tento vzorec je stále relevantní, pokud chceme například pochopit transnacionální dělbu práce a transnacionální dělbu reprodukční práce, kde ženy z globálního Jihu vykonávají reprodukční práci v zemích globálního Severu. Často je to doprovázeno představou, že ženy z globálního Jihu jsou obzvláště talentované a dobře se hodí na tuto práci, protože pocházejí z tradičních kultur, v nichž ženy pečují o příbuzné a starší členy rodiny. K ospravedlnění tohoto uspořádání jsou tak používány specifické konstrukce femininity žen ze třetího světa. Z historického hlediska můžeme tento vzorec identifikovat v USA od počátku moderní historie USA, dnes se však takové uspořádání stává stále rozšířenějším i v Evropě. Každá země má specifické země, odkud imigrantky pracující jako pečovatelky a pomocnice v domácnosti pocházejí, například v USA převládají ženy z Filipín a Latinské Ameriky. Má to ale ještě jeden důležitý aspekt. Instituce domácnosti je reprodukována v širším společenském kontextu oddělení soukromé a veřejné sféry, její fungování je tudíž zajišťováno na základě a po vzoru rodinných vztahů. Stejně jako musely Afroameričanky sehnat jiné ženy, které se postarají o jejich děti, aby ony mohly pracovat jako domácí pomocnice, imigrantky, pokud mají děti, musejí mít příbuzné nebo najmout ženy ještě chudší, než jsou ony samy, které se postarají o jejich děti. Není to už tedy pouze tradiční rasová dělba práce, ale specifický fenomén vztahu bohatého a chudého světa, ve kterém ale stále do značné míry hraje roli, kdo je světlejší a kdo je tmavší.

Zuzana Uhde: V současné době jste dokončila novou knihu nazvanou *Forced to Care: Coercion and Caregiving in America*.¹ Mohla byste prosím našim čtenářům a čtenářkám naznačit hlavní argumentační linii a to, jak tato kniha navazuje na Váš předchozí výzkum?

Evelyn Nakano Glenn: Původně jsem se zajímala o vztah mezi „rasou“ a systémem nesvobodné práce jako například otrokářství, dlužní nevolnictví, nucená práce, a konkrétně vykořisťováním nebělošských žen a jejich pečovatelské aktivity v těchto kontextech. V otrokářském systému vykonávali muži práci na plantážích, kterou někdy vykonávaly i ženy, ale ty byly často vybrány na práci v domácnosti a pečovatelské činnosti. Ve své nové knize se proto zabývám dvěma oblastmi, jednou jsou režimy nesvobodné práce a druhou oblast domácnosti, rodinných vztahů a manželství.

Pocit povinnosti zabezpečit péči o děti a další příbuzné, který ženy pociťují, a společenská očekávání, která jsou na ženy kladena, jsou často spiritualizovány a vyjádřeny v jazyce altruistické lásky. Tato oblast je však právně rela-

tivně striktně kodifikována, sociální politiky zde stanovují, kdy a do jaké míry je od rodinných příslušníků očekáváno, že zajistí péči o ostatní členy rodiny bez nároku na odměnu, což často pro své manžele, děti a rodiče zajišťují manželky. V USA to bylo zakořeněno v principech zvykového práva. Práce ženy v tomto systému patřila jejímu manželovi, v podstatě ji vlastnil, mohl jí tudíž zadat práci a její výdělek patřil jemu. Reformy v 19. století jako například *Married Women's Property Act* nebo *Married Women's Earning's Act* však vedly ke konfliktu s těmito manželskými zvykovými závazky. Až do poloviny 20. století proto vlastně soudy zasahovaly tak, aby v otázkách platu žen a dalších záležitostí nepoškodily mužské tradiční právo na práci a výdělek manželky.

To je možné doložit na dvou typech právních případů. První se týká případu, kdy manžel a manželka podepíší soukromou smlouvu, ve které je stanoveno, že výměnou za její péči jí manžel poskytne majetek v určité finanční výši. Pokud manžel svým závazkům stanoveným ve smlouvě nedostojí, jeho manželka dá případ k soudu za účelem vymáhání smluvních závazků. Soud ale rozhodne, že jejich původní smlouva je neplatná, protože manželka je povinna na základě vztahu mezi manželi poskytnout manželovi pečující služby. Druhý příklad může ilustrovat situace, kdy je manželka zraněna při havárii, v tradiční logice je v tomto případě poškozeným její manžel, který tak může žalovat toho, kdo zapříčinil havárii, za ztrátu možnosti požívat pečujících služeb svojí manželky. V některých ohledech je ale možné tento princip vnímat jako genderově neutrální, protože manželka může žalovat zaměstnavatele, který zavinil smrt jejího manžela, za ztrátu manželova příjmu. Z Anglie pochází zase jiný příklad, který dokumentuje právní kodifikaci odpovědnosti za péči na straně žen. Starší a nemocní zde ještě dlouho ve 20. století neměli nárok na finanční podporu na pečovatelské služby poskytované doma v případě, že měli dceru bydlící nedaleko, protože od ní bylo očekáváno, že takovou péči bude poskytovat zdarma.

Výzkumy rovněž ukazují, že když ženy mluví o péči o manžela nebo handicapované příbuzné, projevují silný pocit povinnosti a závazku. Navíc, v mnoha ohledech je dnes odpovědnost za péči kladená na ženy intenzivnější z důvodů krácení veřejných rozpočtů sociální péče a deinstytucionalizace zdravotní péče. V USA byl například vyvíjen tlak na dřívější propouštění pacientů z nemocnice i v případech, kdy byli stále napojeni na dýchací přístroj nebo uprostřed chemoterapeutické léčby. Nutné zařízení je jim nainstalováno doma a rodinní příslušníci mají zajišťovat léčbu a kontrolovat přístroje. Taková zodpovědnost za příbuzného, který je závislý na technické zdravotní podpoře, je však velmi stresující a vyžaduje neustálou bdělost. Tyto příklady mají pouze ilustrovat variabilitu způsobů, kterými je možné vytvořit takové podmínky, které doslova vynucující podporu a péči rodinných příslušníků, na nichž pak záleží přežití jejich příbuzných.

Jednou z hlavních otázek v mé knize proto bylo, proč je pečující práce tak podhodnocená, že i když je vykonávána

jako placená činnost, je ohodnocena velmi málo. Na jedné straně došlo k nárůstu objemu péče z humánních důvodů, jako v případě postižených nebo starších lidí, kterým má být umožněno žít ve svých domovech, a na druhé straně z finančních důvodů, neboť je levnější zajistit péči o potřebné členy společnosti doma než ve veřejných institucích. Panuje zde tudíž soulad mezi těmi, kteří obhajují práva starších a postižených na nezávislý život, a těmi, kteří mocensky kontrolují lékařský systém a kteří obhajují domácí péči, protože je levnější. V USA je stále problematicky vnímáno propojení placené pečovatelské služby nebo finanční podpory na péči a rodinné péče. Pouze některé státy, jako například Kalifornie, umožňují zaplatit příbuzným poskytujícím péči členům rodiny z veřejných prostředků. Nicméně většine postižených je poskytnuta osobní péče prostřednictvím Federálního lékařského programu, který neumožňuje zaplatit blízkým příbuzným. Finanční podpora může být určena pouze osobám mimo rodinu, i když jsou rodinní příslušníci ochotni poskytnout mnohdy lepší péči. Na druhou stranu ti, kteří vykonávají pečovatelskou práci jako placené zaměstnání, nemají nárok na přiměřenou mzdu a sociální výhody. Běžně je tento stav nepřímou legitimizován tím, že je tato práce stejná jako práce neplacená, neboť je vykonávána v soukromí domácnosti.

Ve své nové knize tedy vyvozují, že nízká hodnota pečující činnosti je důsledkem dvou historicky odlišných příčin: rodinných a manželských vztahů, které přisuzují manželce, matce nebo dceři závazek poskytnout pečující služby dalším členům rodiny, a systému nesvobodné práce, který využíval otrokyň, kolonizovaných a nevolnic k péči o ostatní. Znehodnocení pečovatelské práce je nutné vidět v souvislostech těchto dvou historických systémů. Skutečnost, že je tato práce vykonávána v soukromí domácnosti, vede k závěru, že jí není třeba více finančně ocenit, ale je to rovněž propojeno se starší představou nesvobodné práce, v jejímž rámci byly některé ovládané skupiny lidí donuceny tyto služby poskytovat. V tomto rámci je pak možné pochopit situaci placených pečovatelek.

Zuzana Uhde: Feministický boj za ocenění příspěvku žen k lepší životní úrovni ostatních a uznání nepostradatelné role péče a starosti o domácnost byl součástí širšího feministického úsilí pod hlavičkou sloganu „osobní je politické“. Média dnes ale často podávají obraz pracující matky jako Pyrrhovo vítězství feministického hnutí. Už se ale tolik nediskutuje o tom, že současný stav neodpovídá tomu, co feministky požadovaly. Svou akademickou prací jste se rovněž zapojila do diskusí ohledně nutných změn, které si vynucuje krize v organizaci a zajištění péče v pozdně moderních kapitalistických společnostech. Co je základním stavebním kamenem Vaší představy pečující společnosti? Jak by podle Vás mohlo ideální uspořádání a zajištění péče vypadat?

Evelyn Nakano Glenn: Touto otázkou se zabývám v závěrečné kapitole zmiňované knihy. Na ideál pečující společnosti jsem se dívala prizmatem společenské situace v USA,

kde bylo vše ztržněno a veřejná či společenská odpovědnost za péči byla minimalizována. Model péče je zde tudíž stále založen výlučně na rodinných vztazích.

Většinou je důraz kladen na adekvátní péči o ty, kteří ji potřebují. Zásadní otázkou ale je, kdo tuto péči bude poskytovat, a toto hledisko bývá často přehlíženo, protože je závazek poskytovat péči spojován se statusovou povinností plynoucí z příbuzenských vztahů k jiné osobě v protikladu ke smluvním vztahům. Například hnutí za práva handicapovaných požadovalo uznání jak práva postižených na péči, kterou k relativně samostatnému životu potřebují, tak práva na kontrolu nad podmínkami, za kterých je jim péče poskytnuta. Toto hnutí tedy usilovalo o zavedení finanční podpory, která by postiženým umožnila najmout i vyhodit pečovatele/ku místo direktivního přidělení pečujícího od státu. Problémem ale bylo, že tyto požadavky byly formulovány v jazyce tržního modelu, svobodou, kterou takto měli postižení získat, byla pouze jejich svoboda jako konzumentů. Domnívám se ale, že zde musí panovat rovnováha mezi volbou toho, kdo péči poskytuje, a toho, kdo ji potřebuje. V zásadě je nutné, aby se součástí celé této debaty stal ideál skutečně svobodné a dobrovolné volby, jinými slovy, aby každý měl právo vybrat si, zda chce či nechce pečovat, a za jakých podmínek o něj má být pečováno. Zároveň musí být stanoveny určité standardy pracovních práv pečovatelek.

Rozhodně souhlasím s tím, že by lidé měli mít právo na péči, ale nestanovuje to povinnost konkrétní příbuzné osoby péči poskytnout. Možná by si hodně lidí zvolilo pečovat o své příbuzné, problémem ale zůstává, že by tito lidé neměli být za své rozhodnutí penalizováni tím, že se budou muset vzdát svojí nezávislosti nebo svojí kariéry. Pečující společnost tudíž musí svým členům a členkám poskytnout možnost volby a musí také poskytnout adekvátní kompenzaci v různých podobách pro ty, kteří budou péči poskytovat a kteří by měli být uznáváni za svůj společenský příspěvek. Například v USA je většina sociálních práv v podobě sociálních dávek a výhod navázána na placené zaměstnání. Péče o někoho by ale měla být vnímána jako naplnění občanské povinnosti stejně jako placené zaměstnání. Péče se musí stát v tomto modelu kolektivní odpovědností.

Mezi penězi a láskou bude vždy existovat nesoulad, jsem ale přesvědčena, že lidé mají kapacitu sledovat vícero hodnot, volba mezi penězi nebo emocionální péčí tudíž nepředstavuje volbu buď, anebo. To, že je člověk ve vztahu určité finanční výměny s jiným člověkem, neznamená, že mezi nimi nemůže existovat emocionální pouto. Znamená skutečně peněžní výměna oslabení emocionálního pouta? Manželky, které v Kalifornii dostávají finanční příspěvek, tvrdí, že tyto peníze chápou spíše než jako „něco za něco“ jako uznání svojí práce jako potřebného a žádoucího společenského příspěví (ve skutečnosti se ale jedná o velice symbolické a nízké platby). Rozpaky, které v řadě lidí vyvolává to, že jsou za péči finančně oceněni rodinní příslušníci, pramení z toho, že tržní model zcela ovládá společenskou imaginaci. V důsledku toho také udržujeme striktní oddělení soukromé a veřejné sféry. Veřejná sféra je chápána jako

kompetitivní prostor, kde morálka a hodnoty nehrají hlavní úlohu. Soukromá sféra je naopak chápána jako oblast altruistické lásky, která staví do popředí individuální potřeby. Tato romantizace soukromé sféry vyvolává urputné snahy ochránit vztahy v této oblasti vůči jakémoliv peněžní směně. Místo toho bychom ale měli postupovat naopak a usilovat o to, aby se některé principy spojované se soukromou sférou staly určujícími normami sféry veřejné.

Zuzana Uhde: Ráda bych nyní položila otázku z jiné oblasti. Dnes můžeme říci, že v západních společnostech došlo k významné demokratizaci genderových rolí, stále ale nemůžeme mluvit o skutečné genderové rovnosti. Průměrný plat žen je stále nižší než průměrný plat mužů a jsou to stále ženy, na kterých leží břemeno kombinace práce a rodinného života. Násilí proti ženám je v západních společnostech trvale palčivým problémem. Nadto se zdá, že zlepšení, kterých bylo dosaženo, nejsou dostupná všem, protože mezi ženami neustále existují velké nerovnosti rýsující se podél „rasově“-etnického či třídního rozdělení společnosti. Jak byste vysvětlila setrvávání genderových nerovností a současné negativní tendence navzdory feministickému úsilí jak v občanské společnosti, tak v akademickém prostředí?

Evelyn Nakano Glenn: Zjevně jsme v něčem neuspěli. Tyto boje ale nikdy nekončí, s každým krokem dopředu je nutné počítat s protireakcí. Jsem přesvědčena, že zásadní problém tkví ve skutečnosti, že širší ekonomické mocenské struktury a mocenské hierarchie se příliš nezměnily. Za posledních osm let v USA dramatickým způsobem vzrostly ekonomické nerovnosti a vzrostl počet lidí, kteří jsou zcela vyloučeni ze společnosti, kteří nejsou součástí ani ekonomického, ani občanského života. Rozrostl se také věžeňsko-průmyslový komplex. Řekla bych, že proběhla marginální redistribuce, ale obecněji jsou nerovnosti ostřejší než kdykoli předtím. V rámci střední třídy došlo k zrovnoprávnění mužů a žen, ženy mají obecně lepší přístup do politiky, do vládních úřadů či do místní správy, lepší přístup k ekonomickým zdrojům a disponují větším majetkem. Pokud se tedy podíváme na postavení majetných mužů a žen, je možné zaznamenat určitý progres. Stále zde ovšem panuje zásadní „rasově“-etnická i genderová disparita. Rozdíly v příjmech mezi Afroameričany a majoritní populací se snížily, ale stále přetrvávají velké nerovnosti s ohledem na akumulaci majetku. Afroameričané proto nemají takovou možnost prostřednictvím dědictví zvýšit socioekonomický status svých dětí a dalších generací. Bohaté ženy disponují majetkem často díky příbuzenským vztahům. A pokud se podíváme na to, kdo kontroluje bankovní sektor, velké finance nebo politiku, uvidíme, že se toho moc nezměnilo.

Zuzana Uhde: To mě přivádí k poslední otázce. Ve světle současné finanční a ekonomické krize, která zostřuje sociální nerovnosti obecně, ale také vyhrocuje nerovnosti mezi ženami, co vidíte jako hlavní úkol pro feministický aktivismus a feministickou teorii do budoucna?

Evelyn Nakano Glenn: To je velká otázka. Podle mého názoru byl feministický aktivismus úspěšný při proměně společenských vzorců na okraji společnosti a možná v akademickém prostředí, ale dosud nepronikl do širších společenských struktur. Nyní jsme už podle mého názoru získali dostatečné porozumění společenským procesům a disponujeme dostatečným množstvím empiricky podložených argumentů, abychom se mohli zaměřit na různé aspekty širších problémů, které se netýkají pouze specificky žen. Jsem přesvědčena, že feministický aktivismus musí spojit své síly s dalšími sociálními hnutími, aby se dostal do širších struktur a aby mohl napadnout základní systémové ekonomické nerovnosti. Feministické hnutí nyní potřebuje rozvinout spolupráci s dalšími sociálními hnutími. Tyto strategické

aliance se mohou různit na základě konkrétních problémů a úkolem feministických aktivistek a aktivistů bude zajistit, že genderová perspektiva a zájem žen bude od počátku součástí této širší agendy.

Zuzana Uhde: S touto vizí do budoucna rozhodně souhlasím. Děkuji Vám za rozhovor.

Přeložila Zuzana Uhde

Poznámky

1 Glenn, Evelyn Nakano. 2010. *Forced to Care: Coercion and Caregiving in America*. Harvard: Harvard University Press, připraveno k tisku.